

محمد رضا زمردی

علم اقتصاد

حیات شغلی در ایران

کم دستمزد، از عوامل مهم تیره‌روزی تلقی می‌شوند (شارون ۱۳۷۹)؛ لذا در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های معطوف به اشتغال نمی‌باید از آن‌ها چشم‌پوشی کرد. بازتاب چنین ذهن مشغولی‌هایی در اعلامیه جهانی حقوق بشر نیز منعکس گشته است.

در یکی از موارد اعلامیه مزبور می‌خوانیم: "هر کسی از حق کار کردن، انتخاب آزادانه شغل، برخورداری از شرایط مطلوب و عادلانه کار و حمایت در برابر بیکاری برخوردار است" (شاپیرو ۱۸۰: ۱۳۷۹).

وضعیت اشتغال در جامعه ما چنان است که افراد امکان چانه‌زنی وسیعی با موقعیت‌های شغلی ندارند؛ به نحوی که معمولاً گزینه‌های متعددی برای انتخاب در میان نیست. تحت این شرایط، افرادی که برای تامین زندگی وابسته به کارشان هستند - یعنی اکثریت قریب به اتفاق شاهدان - حتی در صورت نامطلوب و غیر انسانی بودن شرایط شغلی، راضی به از دست آن نخواهند بود. ناگفته پیداست که این وضعیت برای خود چه روحیه‌ی

کار از جمله مفاهیم نوابغی است که مورد توجه شاخه‌های مختلف علوم اجتماعی قرار گرفته است. علم اقتصاد کار را تلاش انسان برای تولید ثروت و مازاد اقتصادی می‌داند. انسان‌ها از طریق کار کردن است که با کمبود کالاها و منابع می‌ستیزند. از منظری اجتماعی کار بیشتر در رابطه با انسانی مورد مطالعه قرار می‌گیرد که به کار دست می‌زند. در این رویکرد به مسائلی چون شرایط اجتماعی کار، نظام اقتصادی، میزان توسعه‌ی نیروی مولد، میزان تشکل و سازمان یافتگی کارگران و قوانین و مقررات دولت (حقوق کار) بذل توجه می‌شود (بیرو ۱۳۶۷).

شایان ذکر است که مراد از کار در متن حاضر، منحصر است به کار رسمی - قطع نظر از مشاغل آزاد- و از جریانی موسوم به کار غیر رسمی عامدانه چشم‌پوشی می‌شود. جریانی که پدیده‌هایی چون قاچاق، زردی، روسپی‌گری، رباخواری و نظایر این‌ها را شامل می‌شود و برغم دارا بودن بعدی اقتصادی، پیامدهای اجتماعی و فرهنگی مهمی را در بر دارد. البته ضرورت مطالعه مستقل این مجموعه از شیوه‌های غیر رسمی تامین معیشت کاملاً احساس می‌شود؛ لیکن در این موقع و مقام نگارنده قصد پرداختن به آن‌ها را ندارد.

بیکاری و اشتغال از مقوله‌های پر اهمیت در تمامی برنامه‌های توسعه محسوب می‌شود. در جامعه‌ی ایران نیز اشتغال و مسایل مرتبط با آن از جمله چالش‌هایی است که پیش‌روی نخبگان عرصه عمل و نظر قرار دارد. در این میان مهابت غول‌خوف‌آوز بیکاری چنان است که ویژگی‌ها و شرایط و فوریت‌های مربوط به کار شاغلان را تحت‌الشعاع قرار داده و پرده‌ای از بی‌اعتنایی بر آن می‌کشد. از آن جایی که کار پست، خطرناک و

مدیریت علمی در کشور اشاعه نشده و مورد توجه قرار نگرفته است

شکونده آسیب‌پذیر و بی‌تفاوتی را رقم می‌زند. طبیعی است که چنین افرادی کار را صرفاً برای کسب درآمد و تامین معیشت، لازم بدانند نه به منزله منبعی برای حصول معنی در زندگی (Erickson, K.T.; ۱۹۸۶) از مورخان اقتصادی می‌آموزیم که رشد اقتصادی در هر جایی که وجود داشته باشد به ندرت توانسته به حل مسایل مبرم اجتماعی کمک کند و اغلب، توده‌های مردم را نادیده گرفته است* (رابینسون، ۱۸، ۱۳۶۵) در سال‌های اخیر شاهد بوده‌ایم که دولت به منظور کاستن از هزینه‌های دستگاه‌ها و جبران بخشی از کمبودهای بودجه‌ای متوسل به جذب نیروها به شکل شرکتی و قراردادی شده است. اقدام مزبور از عوامل مهم نارضایتی شغلی و احساس ناامنی شغلی میان این گروه از شاغلان است. اما پیامدهای کار کردن تحت چنین شرایطی محدود به این موارد نیست.

چه از دیدگاه انسان‌گرایی الهی چه از نظر انسان‌گرایی سکولار، انسان موجودی واجد کرامت و واجب‌الحرمت است. به نظر می‌رسد که وضعیت حاکم بر بازار اشتغال ایران به سمت یا سویی سوق یافته که در آن کرامت انسانی خدشه دار می‌گردد. قطع نظر از امکان دادن به انواع سوء استفاده‌هایی که راه را بر فروپاشی روانی- شخصیتی افراد هموار می‌سازد، اگر این معضلات قبلاً به برخی از شاغلان رسمی، به مصائب تو در توی ناشی از اشغال غیررسمی افزوده گردد، نتیجه حاصله این خواهد بود که زنگ‌های هشداردهنده، مدنیت‌هاست برای مسوولان و برنامه‌ریزان به صدا در آمده است. واقعیت این است که برای بهره‌وری بیشتر و حل مسایل اقتصادی کشور راه‌های اصولی‌تری وجود دارد. به نظر می‌رسد که عدم نهادینگی و مدیریت علمی، اشاعه رویکردهای جناحی و سلیقه‌ای در تصمیم‌گیری‌های کلان اقتصادی و واقع‌گرا نبودن پاره‌ای از برنامه‌ها، موجبات اتلاف بخش بزرگی از منابع اعتباری کشور را فراهم می‌آورد. بگذاریم از منابع اعتباری کشور را فراهم می‌آورد. بگذاریم از پاره‌های محمل‌های قانونی و روال‌هایی که امکان سوء استفاده به معرضان و سودجویان راداده و رانت‌خواری را که عامل مخرب و سست‌کننده پایه‌های اقتصادی کشور است، میسر می‌سازد. با این همه به نظر می‌رسد که از رهگذر نخبه‌پروری غیر فرمایشی و تلاش جهت بازیگری فعالانه در عرصه اقتصاد جهان و ارتقا

بخشیدن به جایگاه ایران در نظام تقسیم کار بین‌المللی بتوان از راه حل‌های غیراصولی و مقطعی ممانعت به عمل آورد. و از وابستگی به صادرات نفت خام خلاصی یافت. در این میان می‌بایست به نقش جایگزین ناپذیر تکنولوژی‌های نوین اطلاعاتی و ضرورت سرمایه‌گذاری اندیشید و در این زمینه اشاره نمود جامعه ما نه تنها به تکنولوژی اطلاعات که به اطلاعات تکنولوژی حاجت دارد. برای دستیابی به چنین اطلاعاتی باید برنامه‌ریزی معطوف به توسعه را دگرگون کرد البته به نظر می‌رسد که از این طریق نتوان فرصت‌های شغلی جدید را چه در بخش خصوصی و یا دولتی ایجاد کرد. (قاسمی ۱۳۸۳).

نکته قابل اعتنا این که پژوهش‌ها نشان می‌دهند که کشورهای دموکراتیک‌تر نسبت به کشورهایایی که سطح دموکراسی در آن‌ها پایین‌تر است، از متوسط ثروت بالاتر، درجه صنعتی شدن و شهرنشینی بیشتر و سطح تحصیلات بالاتر برخوردارند (دسو ۱۶۸-۱۳۷۸).

این در حالی است که در جامعه ما تجربه دوران سازندگی و اصلاح طلبی نشان داده که توسعه سیاسی و رفاه اقتصادی می‌بایست در تلازم با هم تناوم یابند و تاکید بر یکی و غفلت از دیگری حاصلی نخواهد داشت (محمدی اصل ۱۳۸۳).

منابع:

- بیرو، آلن، ۱۳۶۷: فرهنگ علوم اجتماعی؛ ترجمه باقر ساروخانی تهران، انتشارات کیهان.
- رابینسون، جون؛ ۱۳۶۵: جنبه‌هایی از توسعه و توسعه نیافتگی؛ ترجمه حسن گلریز؛ تهران، نشر نی.
- شاپیرو، جان

سالوین؛ ۱۳۷۹: لیبرالیسم: معنا و تاریخ آن ترجمه محمد سعید خنایی کاشانی؛ تهران، نشر مرکز.

- شارون، جونل؛ ۱۳۷۹: ده پرسش از دیدگاه جامعه‌شناسی؛ ترجمه منوچهر صبوری؛ تهران، نشر نی.

- قاسمی، مزگان؛ ۱۳۸۳: تکنولوژی اطلاعات؛ انقلاب جهانی؛ ماهنامه اطلاعات علمی؛ سال نوزدهم شماره ۴ شماره‌پی در پی ۳۰۵، بهمن ۸۳، ص ۲۸-۳۱.

- دسو، الوین. ی.؛ ۱۳۷۸: تغییر اجتماعی و توسعه ترجمه محمود حبیبی مظاهری؛ تهران، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.

- محمدی اصل، عباس؛ ۱۳۸۳: شاخص توسعه انسانی در ایران قرن بیست و یکم؛ ماهنامه‌ی گزارش، سال چهاردهم، شماره ۱۵۳، خرداد ۸۳، ص ۶۸-۶۶.

- Erickson, Kai T.; 1989; "On Work and Alienation" American Sociological Review; 51:1-8.

شرکت خدمات مسافرتی

اطلس (عضو یاتا)

شماره ثبت: ۷۵۴۰ تاریخ تاسیس: ۱۳۳۹/۷/۲۶

بیش از چهارده سال سابقه خدمت

خیابان میرداماد، چمنان مادر (مجمعی)، خیابان شهید شاهنظری

پلاک ۴۱ صندوق پستی: ۱۹۹۱-۱۴۱۵۵

تلفن: ۲۲۲۱۰۳۶ - ۲۲۷۰۰۶۱ - ۲۲۷۰۰۶۲

فاکس: ۲۲۷۰۰۶۳